

**Νέο Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες και Κρατικό Πιστοποιητικό
Γλωσσομάθειας**

Σημεία διεπαφής, αλληλοσυμπλήρωσης και προτροπής χρήσης ΤΠΕ

**The New Common Curriculum for Foreign Language Teaching and the National
Foreign Language Examination System - Points of Contact, Mutual Completion and
Arguments for Implementation of ICT**

Δημήτριος Ζέππος, Σύμβουλος Προώθησης ΕΠΣ-ΕΓ, PhD., M.Ed., zepposd@sch.gr

Dimitris Zeppos, Promotional Advisor NCFFL, PhD., M.Ed., zepposd@sch.gr

Abstract: The anticipated general use of the New Common Foreign Language Curriculum (NCFLC) in Greek Public Primary and Secondary Schools offers the opportunity to connect the public schooling system with the foreign language certification administered by the Greek Ministry of Education through its national foreign language testing system (KPg). This paper describes the overlapping points of both by analyzing their pedagogic, didactic and assessment framework as well as their points of contact. Furthermore, sample ICT applications for the promotion of foreign language skills and electronic literacy, as recommend by the NCFLC, are shortly discussed. Scope of this paper is to inform Greek public foreign language teachers about the possibilities offered to them through the NCFLC, as far as the development, enrichment and elevation of foreign language teaching practices in public schools in combination with the use of ICT means and as a supportive means for KPg language testing is concerned.

Keywords: Common Curriculum for Foreign Languages (EPS-XG), New School, National Foreign Language Exam System (KPG), ICT.

Περίληψη: Η αναμενόμενη καθολική εισαγωγή του Νέου Ενιαίου Προγράμματος Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες (ΕΠΣ-ΞΓ) στην Ελληνική δημόσια πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στο πλαίσιο του Νέου Σχολείου, δημιουργεί παράλληλα τις προϋποθέσεις σύνδεσης της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης στα δημόσια σχολεία με την πιστοποίηση γλωσσομάθειας που παρέχεται από το Υπουργείο Παιδείας μέσα από το θεσμό του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας (ΚΠγ). Η εργασία παρουσιάζει τα κυριότερα σημεία επικάλυψης των δυο αυτών οντοτήτων της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αναλύοντας το

παιδαγωγικο-διδακτικό και εξεταστικό τους πλαίσιο καθώς και τα σημεία διεπαφής τους. Παράλληλα προτείνονται εν συντομία και περιληπτικά ενδεικτικές χρήσεις καινοτόμων εργαλείων ΤΠΕ για την προώθηση της γλωσσομάθειας και του ηλεκτρονικού εγγραμματος στη γλώσσα στόχο, σύμφωνα με το πνεύμα του ΕΠΣ-ΞΓ. Σκοπός είναι η ενημέρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας για τις δυνατότητες που προσφέρει το ΕΠΣ-ΞΓ όσον αφορά στην εξέλιξη, εδραίωση και διεύρυνση της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης στο Ελληνικό Δημόσιο Σχολείο σε συνδυασμό με τη χρήση ΤΠΕ και ως μέσο υποστήριξης προς την πιστοποίηση από το ΚΠγ.

Λέξεις κλειδιά: ΕΠΣ-ΞΓ, Νέο Σχολείο, ΚΠγ, ΤΠΕ.

Εισαγωγή

Το παρόν κείμενο επιχειρεί να αναδείξει τις διάφορες πτυχές τόσο του Νέου Προγράμματος Σπουδών όσο και των προδιαγραφών και απαιτήσεων του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας. Επιδιώκει να εντοπίσει σημεία επικάλυψής τους, ώστε να διευκολυνθεί η επιθυμητή σύνδεση της δημόσιας εκπαίδευσης με τη δημόσια πιστοποίηση της γλωσσομάθειας. Η περιγραφή των επιμέρους σημείων τόσο του ΕΠΣ-ΞΓ όσο και του ΚΠγ αποσκοπούν στην ανάδειξη των σημείων επικάλυψης, ώστε να υποστηριχτεί ο ενδιαφερόμενος εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει τις προτάσεις του ΕΠΣ-ΞΓ και να οδηγήσει τους μαθητές του προς την πιστοποίηση από επίσημο Ελληνικό φορέα, χωρίς να απαιτείται η εμπλοκή τρίτων, μη κρατικών φορέων.

Για να διευκολυνθεί ο αναγνώστης στην αναζήτηση των χαρακτηριστικών των προαναφερόμενων κειμένων, θα επιχειρηθεί στη συνέχεια μία σύντομη περιγραφή τόσο του κανονιστικού όσο και του παιδαγωγικού πλαισίου τους κάτω από το πρίσμα της Ελληνικής δημόσιας εκπαίδευσης. Οι ακόλουθες αναφορές στοχεύουν κυρίως στην τοποθέτηση των κειμένων στο εκπαιδευτικό περίγραμμα της εποχής, στην οποία δημιουργήθηκαν. Με τον τρόπο αυτό ο αναγνώστης θα κατακτήσει μία γενική άποψη των οντοτήτων που περιγράφονται, ενώ θα του δοθεί ταυτόχρονα η αναγκαία γνώση να συσχετίσει τις προτάσεις του παρόντος με τις προτροπές των ρυθμιστικών κειμένων.

Είναι προφανές, ότι το παρόν κείμενο δεν επιδιώκει οποιαδήποτε ποιοτική ή ποσοτική αξιολόγηση των όποιων συστημάτων πιστοποίησης ή του ΕΠΣ-ΞΓ, δεδομένου ότι ο βασικός στόχος του είναι η γνωστοποίηση κάποιων χαρακτηριστικών δυνατοτήτων που προσφέρονται για την επίτευξη της σύνδεσης. Ως εκ τούτου, το κείμενο δεν αποτελεί αξιολογική προσπάθεια προς οποιαδήποτε κατεύθυνση και δεν εγείρει απαίτηση πληρότητας ως προς τις αναλύσεις των προαναφερόμενων κειμένων. Απώτερος στόχος είναι να δώσει στον αναγνώστη μία πρώτη απεικόνιση των ρυθμιστικών κειμένων και να του κινήσει το ενδιαφέρον να μελετήσει, να δοκιμάσει και να αποδεχθεί ή να απορρίψει τις προτάσεις τους, σύμφωνα με τις δικές του προσωπικές ανάγκες και απαιτήσεις του εργασιακού του περιβάλλοντος.

1. Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες και Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας

Η διδασκαλία των ξένων γλωσσών στην Ελληνική δημόσια εκπαίδευση διέτρεξε, από ίδρυσης του Νεότερου Ελληνικού Κράτους, μία σειρά από μεταβολές, τροποποιήσεις και προσαρμογές προσπαθώντας να εφαρμόσει τις σχετικές επιταγές και προτάσεις των διεθνών επιστημονικών φορέων κάθε εποχής. Κοινό γνώρισμα όλων αυτών των μεταβολών είναι η επιδίωξη προσέγγισης των μεθοδολογικών πρακτικών στις εκάστοτε επίκαιρες διεθνείς παιδαγωγικές κατευθύνσεις. Αυτή η διαδικασία καταγράφεται σε μία σειρά χρονολογικά διαδοχικών νομοθετικών κειμένων, τα γνωστά Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, που περιγράφουν τη μεθοδολογική, διδακτική και παιδαγωγική προσέγγιση, την οποία καλείται κάθε εκπαιδευτικός να εφαρμόσει στη δημόσια τάξη. Τα Αναλυτικά Προγράμματα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη λειτουργία και δημόσια αποδοχή της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών, αφού ρυθμίζουν τόσο την έκταση όσο και το περιεχόμενό της στο πλαίσιο ενός κοινού και κεντρικά ελεγχόμενου εκπαιδευτικού συστήματος.

Η μεταστροφή των διδακτικών προσεγγίσεων από δασκαλοκεντρικές σε μαθητοκεντρικές τεχνικές, η ανάγκη εξέλιξης και εκσυγχρονισμού των διδακτικών πρακτικών προς την κατεύθυνση των σύγχρονων επικοινωνιακών μοντέλων διδασκαλίας αλλά και η παγκοσμιοποιημένη διαπολιτισμική ανάγκη και αντίληψη της πολυπολιτισμικής γνώσης ξένων γλωσσών και της πιστοποίησης επιπέδων γλωσσομάθειας ώθησαν το διεθνές εκπαιδευτικό σύστημα να επιδιώξει διαδικασίες καθορισμού κριτηρίων για την αξιόπιστη καταγραφή και αξιολόγηση της γλωσσομάθειας. Η προσπάθεια αυτή απέδωσε μία σειρά από κείμενα – προτάσεις για την κοινά αποδεκτή κατάταξη γλωσσικών δεξιοτήτων σε επίπεδα γλωσσομάθειας, μεταξύ των οποίων και το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τη Διδασκαλία και Αξιολόγηση των Ξένων Γλωσσών (ΚΕΠΑ). Απόληξη αυτής της προσπάθειας για την Ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα αποτέλεσε η εισαγωγή του συστήματος πιστοποίησης γλωσσομάθειας του Υπουργείου Παιδείας που ονομάστηκε Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας (ΚΠγ) και αποτελεί αυτόνομο και διεθνώς αναγνωρισμένο φορέα πιστοποίησης, διασφαλισμένο με διακρατικές και διαπανεπιστημιακές συμφωνίες εντός και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, η ύπαρξη των δυο προαναφερόμενων εκπαιδευτικών οντοτήτων κάτω από την ίδια διοικητική στέγη δεν υπήρξε μέχρι σήμερα απόλυτα συνεργατική και αλληλοσυμπληρούμενη. Η πιστοποίηση γλωσσομάθειας από πλευράς ΚΠγ δεν συνδέεται με τη διδασκαλία της ξένης γλώσσας στη δημόσια εκπαίδευση, με αποτέλεσμα, το μεν ΚΠγ να λειτουργεί ανταγωνιστικά με το δίκτυο ιδιωτικών κέντρων πιστοποίησης, ενώ το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα να υστερεί της αναγκαίας κοινωνικής αναγνώρισης για την ποιότητα της προσφερόμενης υπηρεσίας του, καθώς και ενός συστήματος πιστοποίησης των αποτελεσμάτων των διδακτικών του προσπαθειών. Αυτό το κενό έρχεται να καλύψει με συγκεκριμένες προτάσεις και παρεμβάσεις το Νέο Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες, που αποτέλεσε πόνημα συνδυασμού ανώτατων δημοσίων φορέων που εμπλέκονται άμεσα με τη δημόσια παιδεία, αλλά το οποίο στηρίζεται παράλληλα σε προτάσεις και

προτροπές που πηγάζουν από ευρωπαϊκά κείμενα αποδεκτά στο σύνολό τους στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδιαίτερα δε από το ΚΕΠΑ.

1.1 Θεσμικό Πλαίσιο του Ενιαίου Προγράμματος Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες (ΕΠΣ-ΞΓ)

Το Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες (ΕΠΣ-ΞΓ) συγγράφηκε από ομάδα επιστημόνων του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης υπό τον συντονισμό του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς πρώτης γραμμής στο πλαίσιο του Έργου «Νέο Σχολείο (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών – Οριζόντια Πράξη» με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Κ.Τ.), ΕΣΠΑ 2007-2013. Στο πλαίσιο της Πράξης αυτής εκπονήθηκαν τα νέα προγράμματα σπουδών (ΠΣ) υποχρεωτικής εκπαίδευσης (νηπιαγωγείου, δημοτικού, γυμνασίου), σύμφωνα με τις αρχές του Νέου Σχολείου. Η πιλοτική εφαρμογή του ΕΠΣ-ΞΓ σε επιλεγμένα Νηπιαγωγεία, Δημοτικά Σχολεία και Γυμνάσια έγινε σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 113724/Γ2/03-10-2011 (συνολικά 21 Νηπιαγωγεία, 99 Δημοτικά και 68 Γυμνάσια σε όλη την επικράτεια, Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, 2011c) και εντάχθηκε σε ειδικό ωρολόγιο πρόγραμμα (Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, 2011a). Στο σκεπτικό της ΥΑ 113724 αναφέρεται ότι το ΕΠΣ-ΞΓ

«[...] αποτελεί εργαλείο για τη διδασκαλία και μάθηση κοινωνικά προσδιορισμένης χρήσης της γλώσσας με σκοπό την ανάπτυξη ικανοτήτων κατανόησης και παραγωγής νοημάτων [...]. Προδιαγράφει τους προσδοκώμενους στόχους και οργανώνει την γλωσσική ύλη ανά επίπεδο επικοινωνιακής επάρκειας με βάση την ββαθμη κλίμακα του Συμβουλίου της Ευρώπης, για όλες τις ξένες γλώσσες που προσφέρει το ελληνικό σχολείο.» (Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, 2011b, αρ. 1.1).

Σύμφωνα με τις θεσμικές θέσεις του ΕΠΣ-ΞΓ, το Πρόγραμμα περιγράφει το περιεχόμενο (το ‘τι’) της διδασκαλίας της γλώσσας, όχι όμως τον τρόπο (το ‘πώς’) της μετάδοσης της γνώσης, ενώ αναφέρει ρητά (ό.π. αρ. 2.3) και τη χρήση των Νέων Τεχνολογιών για την εισαγωγή και αξιοποίηση μονοτροπικών και πολυτροπικών, προφορικών και γραπτών κειμενικών ειδών. Τέλος, ένα καινοτόμο στοιχείο που συνδέει το ΕΠΣ-ΞΓ με τις αρχές και προτάσεις του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου για τις Γλώσσες (ΚΕΠΑ) (Europäische Kommission, n.d.; “Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen - Kurzinformationen,” 2004; Goethe Institut, n.d.; Συμβούλιο για την Πολιτιστική Συνεργασία Επιτροπή Παιδείας Τμήμα Σύγχρονων Γλωσσών, n.d.) είναι το γεγονός ότι αναφέρει και επιδιώκει συνειδητά την εισαγωγή της (δια)γλωσσικής (δια)μεσολάβησης ως αντικειμένου διδασκαλίας και άσκησης της διδασκόμενης γλώσσας (ό.π.). Σύμφωνα με τις θέσεις του ΕΠΣ-ΞΓ και την ΥΑ, «σκοπός του ΕΠΣ-ΞΓ είναι η οργανική σύνδεση της ξένης γλώσσας με το σύνολο των γνώσεων και

δεξιοτήτων που χρησιμοποιεί κανείς προκειμένου να δρα και να επικοινωνεί αποτελεσματικά σε σύγχρονα κοινωνικά περιβάλλοντα.» (ό.π.).

1.2 Ιστορικό του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας (ΚΠγ)

Το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας θεμελιώθηκε με το νόμο 2740/1999 (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 1999), όπου στα άρθρα 1 έως και 5 περιγράφεται η ίδρυση, στοχοθεσία και διαδικασία εξετάσεων για την πιστοποίηση της γλωσσομάθειας μέσω του κρατικού φορέα. Κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών υπήρξαν τροποποιήσεις τόσο στη διατύπωση των επιπέδων πιστοποίησης γλωσσομάθειας όσο και στην προσαρμογή του ΚΠγ στις αρχές και προτάσεις που προκρίνονται από το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες (ΚΕΠΑ) του Συμβουλίου της Ευρώπης, το οποίο ενσωματώθηκε (υποχρεωτικά) και στην Ελληνική ξενόγλωσση εκπαιδευτική πραγματικότητα του ιδιωτικού τομέα μετά την εισαγωγή του σε όλα τα εξεταστικά συστήματα πιστοποίησης γλωσσομάθειας της Ευρώπης.

2. Σύνδεση του ΕΠΣ-ΞΓ με το ΚΠγ

Η στόχευση του Υπουργείου Παιδείας να συνδέσει το σχολείο με δική του πιστοποίηση γλωσσομάθειας διαφαίνεται ήδη από τις προγραμματικές δηλώσεις του Νέου Σχολείου αλλά και τις έμπρακτες κινήσεις προσαγωγής των μαθητών στις εξεταστικές πρακτικές του ΚΠγ. Έτσι, σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 47/2012 (Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, 2012) τα Γυμνάσια που εφάρμοσαν πιλοτικά το Νέο ΕΠΣ-ΞΓ κλήθηκαν να διεξάγουν, στο τέλος του σχολικού έτους 2011-2012, τις προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις τους σύμφωνα με τις προδιαγραφές που δίδονται στο Προεδρικό Διάταγμα και οι οποίες προσομοιάζουν σε σημαντικό βαθμό με τις προδιαγραφές των εξετάσεων του ΚΠγ. Οι συγκεκριμένες οδηγίες προφανώς απορρέουν από τη μορφοποίηση και το πνεύμα εξέτασης που εφαρμόζονται στο ΚΠγ στα αντίστοιχα επίπεδα Α1 και Α2, όπως φανερώνει τόσο η περιγραφή όσο και η διάταξη της θεματολογίας και των δειγματικών θεμάτων που δημοσιεύθηκαν για το σκοπό αυτό στην ιστοσελίδα του Νέου Σχολείου.

Σαφής αναφορά στη διασύνδεση ΕΠΣ-ΞΓ και ΚΠγ γίνεται επίσης και στην προγραμματική περιγραφή των σκοπών του Νέου ΕΠΣ-ΞΓ, όπου στη σχετική ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας (Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, 2012a) αναφέρεται ότι

«[...] Θα εκπονηθεί νέο ενιαίο πρόγραμμα σπουδών για όλες τις σύγχρονες γλώσσες του σχολικού προγράμματος. Αυτό θα ακολουθεί τις αρχές του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για τις Γλώσσες του Συμβουλίου της Ευρώπης, το οποίο ορίζει μια εξάβαθμη κλίμακα επιπέδων γλωσσομάθειας που έχει υιοθετηθεί και από το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας (ΚΠΓ). [...]»

Παράλληλα, υπάρχει σαφής αναφορά στην ιστοσελίδα του ΚΠγ για τη διασύνδεση του ΕΠΣ-ΞΓ με το εξεταστικό σύστημα του ΚΠγ, αφού στον ενημερωτικό ιστότοπο του ΚΠγ αναφέρεται ότι

«[...] Φυσικά η επικοινωνιακή του επάρκεια πρέπει να ελέγχεται και αυτό πλέον θα γίνεται με βάση το νέο πρόγραμμα σπουδών για τις ξένες γλώσσες, η διευρυμένη εφαρμογή του οποίου ξεκινά από το σχολικό έτος 2012-13. Το νέο αυτό πρόγραμμα σκοπό έχει την ανάπτυξη επιπέδων επικοινωνιακής επάρκειας του μαθητή, σύμφωνα με την εξάβαθμη κλίμακα του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως και το ΚΠΓ, ενώ η φιλοσοφία του συνάδει με τις εξετάσεις του ΚΠΓ.»

Γίνεται σαφές ότι το ΕΠΣ-ΞΓ διευκολύνει την πιστοποίηση γλωσσομάθειας του ΚΠγ κάτω από την κοινή ομπρέλα του Υπουργείου Παιδείας και στο πλαίσιο του ΚΕΠΑ με απώτερο στόχο την ενοποίηση των διδακτικών προσεγγίσεων με τη στοχοθεσία της αναγνωρισμένης πιστοποίησης μέσω του ΚΠγ.

2.1 Σημεία διεπαφής

Όπως γίνεται φανερό από την μέχρι τώρα ανάλυση των δυο οντοτήτων για την ξενόγλωσση εκπαίδευση, τα σημεία επαφής τους είναι αρκετά και εμφανή. «Οι δείκτες που περιλαμβάνονται στο ΕΠΣ-ΞΓ έχουν σταθμιστεί και προδιαγραφεί βάσει ερευνητικών αποτελεσμάτων από μελέτες με Έλληνες χρήστες της ξένης γλώσσας. Υποστηρίζονται, συγκεκριμένα, από δεδομένα από το ΚΠΓ, με το οποίο συνάδει το ΕΠΣ-ΞΓ, στο πλαίσιο σύνδεσης της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης στο σχολείο κατά επίπεδα γλωσσομάθειας με την πιστοποίησή της κατόπιν των εξετάσεων του ΚΠΓ.» (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2007, σελ. 27)

Στο πλαίσιο αυτών των κοινών σημείων τομής, η κοινή εφαρμογή και χρήση περιγραφικών επιπέδων γλωσσομάθειας βάσει της 6βαθμης κλίμακας του ΚΕΠΑ αποτελεί προφανώς την πιο βασική ένδειξη ότι και οι δυο οντότητες ακολουθούν, για πρώτη φορά στην Ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, το ίδιο σχήμα παραγοντοποίησης των προδιαγραφών τους.

Έτσι, επί παραδείγματι και εντελώς αφαιρετικά, η προσεγγιστικά κοινή περιγραφή των επιπέδων γλωσσομάθειας που ακολουθεί αναφέρεται στη διάταξη του ΚΕΠΑ για τα επίπεδα σύμφωνα με τον παρακάτω Πίνακα 1:

Πίνακας 1: Ανάλυση επιπέδων γλωσσομάθειας

Επίπεδα Γλωσσομάθειας κατά ΕΠΣ-ΞΓ	Επίπεδα Γλωσσομάθειας κατά ΚΠγ
A1 (στοιχειώδη γνώση)	Ενιαίο επίπεδο Α
A2 (βασική γνώση)	
B1 (μέτρια γνώση)	Ενιαίο επίπεδο Β
B2 (καλή γνώση)	
Γ1 (πολύ καλή γνώση)	
Γ2 (άριστη γνώση) – ΔΕΝ εφαρμόζεται στην	Ενιαίο επίπεδο Γ

Πέραν αυτών, όμως, η ανάλυση των επικοινωνιακών στόχων, όπως αυτή πραγματοποιείται στο ΕΠΣ-ΞΓ, συμπίπτει με τις αντίστοιχες περιγραφές προϋποθέσεων εξέτασης του ΚΠγ για κάθε ένα επίπεδο γλωσσομάθειας. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται τόσο η αντιστοιχία στις απαιτήσεις της εξεταστικής διαδικασίας (ΚΠγ), όσο και η χρήση και εφαρμογή του ενδεδειγμένου διδακτικού υλικού για την προσαγωγή των μαθητών στα επιθυμητά γνωστικά επίπεδα και τα αντίστοιχα κειμενικά είδη (ΕΠΣ-ΞΓ).

Ένα επιπλέον σημαντικό και καινοτόμο για την Ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα στοιχείο είναι η κοινή αναφορά και χρήση της επικοινωνιακής διαδικασίας της (δια)γλωσσικής (δια)μεσολάβησης, η οποία για πρώτη φορά περιγράφεται σε επίσημο ελληνικό ρυθμιστικό κείμενο για την ξενόγλωσση εκπαίδευση στα δημόσια σχολεία (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2007, σελ. 7 & 18). Έτσι, στο τελικό κείμενο του Οδηγού του Εκπαιδευτικού του ΕΠΣ-ΞΓ αναφέρεται, ότι «*Η συστηματική περιγραφή των δεικτών της διαμεσολαβητικής (επικοινωνιακής) επάρκειας ανά επίπεδο γλωσσομάθειας, βάσει εμπειρικών δεδομένων, είναι μία από τις καινοτομίες του ΕΠΣ-ΞΓ.*» (σημείο 6.2.) Σύμφωνα βέβαια και με το σκεπτικό ανάπτυξης του ΕΠΣ-ΞΓ, «*Σημαντική θέση στην καθημερινή επικοινωνία έχει και η διαμεσολάβηση – μια λειτουργία που απαιτεί την παράλληλη χρήση ενδογλωσσικών και διαγλωσσικών κωδικών. [...]*» (Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, 2011b, αρ. 2.4).

Η εξέταση της ικανότητας της (δια)γλωσσικής (δια)μεσολάβησης αναφέρεται παράλληλα και στις προδιαγραφές των εξετάσεων του ΚΠγ (ΔιαΠΕΓ - ΕΚΠΑ, 2012) για το επίπεδο Β1/Β2 και άνω, θέτοντας με τον τρόπο αυτό μία σαφή διασύνδεση της διδακτικής διαδικασίας με μία πιθανή εξεταστική και πιστοποιητική της ολοκλήρωσης.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις λαμβάνονται υπόψη τόσο οι κοινωνικές όσο και οι εκπαιδευτικές – διαπροσωπικές συνθήκες, κάτω από τις οποίες καλείται ο μαθητής να πραγματοποιήσει μία πράξη (δια)γλωσσικής (δια)μεσολάβησης, όπως περιγράφεται στις αντίστοιχες παιδαγωγικές οδηγίες του ΕΠΣ-ΞΓ. Εκεί αναφέρεται ότι

«[...] η διαγλωσσική διαμεσολάβηση συνεπάγεται μεταφορά νοημάτων από τη μια γλώσσα στην άλλη. Πρέπει ωστόσο να γίνει σαφές ότι το τι νοήματα ή πληροφορίες θα επιλεγούν από το αρχικό κείμενο και το πώς θα διατυπωθούν στη γλώσσα-στόχο δεν εξαρτάται μόνο από τη μορφή και το περιεχόμενο του κειμένου – όπως συνήθως συμβαίνει με τη μετάφραση και τη διερμηνεία, αλλά από το γιατί καλείται κάποιος να διαμεσολαβήσει.» (σημείο 6.3)

3. Το κάτι παραπάνω

Το νέο ΕΠΣ-ΞΓ διαφοροποιείται από τα παραδοσιακά Προγράμματα Σπουδών ακόμα, λόγω του ότι προτρέπει τον εκπαιδευτικό να εφαρμόσει τη διδακτική προσέγγιση εκείνη, που

ταιριάζει στις δικές του εξειδικευμένες διδακτικές συνθήκες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού, «*Η κάθε τάξη έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και το ίδιο συμβαίνει με τους εκπαιδευτικούς. Είναι δύσκολο, συνεπώς, να καταλήξουμε σε μια σειρά αρχών που με τη μορφή συστάσεων θα αποτελούσαν τη 'συνταγή' για τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας.*» (σημείο 3.1.2). Σύμφωνα με τη φιλοσοφία του ΕΠΣ-ΞΓ για διαφοροποιημένα προγράμματα σπουδών, ο εκπαιδευτικός έχει την ελευθερία να εκτιμήσει και να εφαρμόσει προσεγγίσεις και πρακτικές που εξυπηρετούν τη συγκεκριμένη μαθητική του ομάδα στη συγκεκριμένη περίοδο, αφού στην ιδεολογική διατύπωση του ΕΠΣ-ΞΓ αναφέρεται ότι

«Το ΕΠΣ-ΞΓ περιλαμβάνει στοιχεία από τα οποία μπορεί να προκύψει το αναλυτικό πρόγραμμα, με βάση το ωρολόγιο πρόγραμμα, το «προφίλ» των μαθητών και τη συγκεκριμένη σχολική πραγματικότητα στην οποία λειτουργεί ο εκπαιδευτικός. [...] Έχοντας αυτά τα στοιχεία και γνωρίζοντας τις ανάγκες της τάξης του, μπορεί ο εκπαιδευτικός να αναπτύξει το δικό του αναλυτικό πρόγραμμα, ξεκινώντας φυσικά από τις διαθέσιμες διδακτικές ώρες ανά σχολικό έτος και λαμβάνοντας υπόψη πόσος χρόνος μελέτης χρειάζεται συνήθως για να ανταποκριθεί ο μαθητής στις απαιτήσεις κάθε επιπέδου επικοινωνιακής επάρκειας.» (σημείο 1.2),

Επιπρόσθετα, το ΕΠΣ-ΞΓ στηρίζεται στις αρχές και προτροπές της *Νέας Μάθησης* και της διδακτικής - παιδαγωγικής της έκφανσης που χαρακτηριστικά ονομάζεται *Μάθηση μέσω Σχεδιασμού (Learning by Design – LbD)* (Ζέππος, 2013). Με τη λογική αυτή, ο εκπαιδευτικός προτρέπεται να χρησιμοποιεί ακόμα και πρακτικές που για την Ελληνική πραγματικότητα (της αυστηρής ρύθμισης από την κεντρική διοίκηση) των γνωστικών αντικειμένων φαντάζουν ξένα και *μη εφαρμόσιμα*, όπως η τεχνική της «αντεστραμμένης τάξης» (*flipped classroom*: Berrett, 2012; Fulton, 2011; Redman & Trapani, 2012) ή της χρήσης ηλεκτρονικών εφαρμογών κινητής τηλεφωνίας (applications – apps: Abu-Al-Aish & Love, 2013; Anderson, 2007; Churches, 2009; Döring & Kleeberg, 2006; Godwin-Jones, 2011; Holmes, 2009; O'Reilly, 2006; Ζέππος, 2013).

3.1 Ηλεκτρονικός εγγραμματισμός

Η εισαγωγή χρήσης των ΤΠΕ στη διαδικασία διδασκαλίας ξένης γλώσσας προβλέπεται ρητά από το ΕΠΣ-ΞΓ, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό τον ηλεκτρονικό εγγραμματισμό των μαθητών. Όπως αναφέρεται στο σκεπτικό του ΕΠΣ-ΞΓ (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2007, σελ. 21), η ορθή λειτουργία του Προγράμματος προαπαιτεί την ύπαρξη και λειτουργία της κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας, ώστε οι μαθητές να είναι σε θέση να εφαρμόσουν δράσεις και διδακτικά σενάρια που εκμεταλλεύονται τις τεχνικές και τεχνολογικές δυνατότητές τους. «*Το ΕΠΣ-ΞΓ είναι το πρώτο σχολικό πρόγραμμα σπουδών που επιχειρεί να εντάξει ενδεικτικά κάποιους δείκτες επικοινωνιακής επάρκειας με ΤΠΕ κατά επίπεδο γλωσσομάθειας. Δηλαδή, επιχειρεί να*

συμπεριλάβει στο σύστημα διαβάθμισης των επιπέδων γνώσης της ξένης γλώσσας περιγραφητές που έχουν σχέση με την χρήση των νέων τεχνολογιών στην επικοινωνία.» (ό.π., σελ. 26-27).

Σε πολλά σημεία του [Οδηγού για τον Εκπαιδευτικό](#), που έχει αναπτυχθεί για την εισαγωγή και διάδοση του ΕΠΣ-ΞΓ, γίνεται αναφορά στη χρήση ΤΠΕ για τη διδασκαλία και εφαρμογή της ξένης γλώσσας στο πλαίσιο της ξενόγλωσσης εκπαίδευσης στο σχολείο. Με τον τρόπο αυτό, το ΕΠΣ-ΞΓ ενθαρρύνει ανοικτά και προτρέπει στη χρήση νέων τεχνολογιών, ενώ τις εδράζει τόσο στην καθαρά ξενόγλωσση διδακτική εφαρμογή και αξιοποίηση, όσο και στην εξοικείωση του χρήστη στις καθημερινές ανάγκες του στο πλαίσιο της ξενόγλωσσης επικοινωνίας.

4. Προτεινόμενες Καινοτόμες Παρεμβάσεις με τη Χρήση Τ.Π.Ε. στο ΕΠΣ-ΞΓ

Στη φιλοσοφία του ΕΠΣ-ΞΓ εμπεριέχεται, όπως ήδη προαναφέρθηκε, και η όσο το δυνατό εκτεταμένη χρήση των ΤΠΕ για τον ηλεκτρονικό ξενόγλωσσο εγγραμματοισμό των μαθητών. Σύμφωνα με τις προδιαγραφές εφαρμογής του ΕΠΣ-ΞΓ,

«Η αίθουσα και το σχολείο να διαθέτει κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή προκειμένου να αξιοποιηθούν τα διαθέσιμα υλικά εκμάθησης της ξένης γλώσσας, οι τεχνολογίες της πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ), κ.λπ. και να εφαρμοστούν σύγχρονες μέθοδοι και πρακτικές διδασκαλίας. Δηλαδή, σε κάθε σχολική μονάδα είναι αναγκαίο να υπάρχουν διαθέσιμοι υπολογιστές με πρόσβαση στο διαδίκτυο για το μάθημα της ξένης γλώσσας καθώς και βιντεοπροβολέας, ή διαδραστικός πίνακας με πρόσβαση στο διαδίκτυο.»

Η σκέψη αυτή όχι μόνο επιτρέπει, αλλά ουσιαστικά προτρέπει τον εκπαιδευτικό να χρησιμοποιήσει στο μάθημά του καινοτόμες δράσεις και δραστηριότητες με τη χρήση ΤΠΕ. Ωστόσο, σκόπιμα δεν προδιαγράφονται οι πηγές, τα μέσα και τα λογισμικά που θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν, εφαρμόζοντας με τον τρόπο αυτό την πάγια αρχή του ΕΠΣ-ΞΓ για διαφοροποιημένη, εξατομικευμένη και σύμφωνα με τις τοπικές ανάγκες οργάνωση της διδακτικής πράξης.

Στον Οδηγό, στις ενότητες 5.2 και 5.3, προτείνονται μεταξύ άλλων εφαρμογές κοινότητας χρήσης που είναι ευρέως γνωστές στους τελικούς χρήστες του προγράμματος, τους μαθητές. Έτσι, γίνεται σαφής αναφορά στα προγράμματα κοινωνικής δικτύωσης και σε άλλες διαδικτυακές και τοπικές εφαρμογές ως εργαλεία – ανάμεσα σε άλλα - για την προώθηση της διερευνητικής μάθησης και της προαγωγής της πολυσύνθετης και συνεργατικής μάθησης. Ενδεικτικά θα μπορούσαν να προταθούν ειδικές πλατφόρμες εξ αποστάσεως μάθησης όπως το edmodo ή το socrative για την εφαρμογή τεχνικών αντεστραμμένης τάξης, ή εργαλείων παρουσίασης όπως το prezī ή το πιο γνωστό PowerPoint©, αλλά και προγράμματα συγγραφής κινουμένων σχεδίων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν ακόμα και εργαλείο εργασίας των ίδιων των μαθητών. Οι εμπειρίες αυτών των δραστηριοτήτων, στη συνέχεια, συμβάλουν ως πρακτικές εμπειρίες στη διεκπεραίωση της διαδικασίας πιστοποίησης,

παραδείγματος χάρη στην παραγωγή του γραπτού λόγου, όπου οι υποψήφιοι καλούνται να ανταποκριθούν και να παράγουν γραπτό λόγο σύμφωνα με προδιαγραφές χρήσης σε (εικονικό) ηλεκτρονικό περιβάλλον (ηλεκτρονικό μήνυμα, πολυμορφικά κείμενα, κ.ο.κ.).

Συμπεράσματα και Προτάσεις

Όπως προκύπτει από την παραπάνω σύντομη ανάλυση τόσο του ΕΠΣ-ΞΓ όσο και του ΚΠγ και των αρχών και προτάσεών τους, η διδασκαλία της ξένης γλώσσας στην Ελληνική δημόσια εκπαίδευση μετέρχεται ενός σταδίου ουσιαστικής αναμόρφωσης και αναβάθμισης.

Όχι μόνο ακολουθεί τις διεθνείς επιταγές και διακρατικές δεσμεύσεις για πολλαπλογλωσσία και πολυπολιτισμική ανάπτυξη της νέας γενιάς. Θέτει ταυτόχρονα και νέα σταθμά για τη διαβίου εξέλιξη και αξιοποίηση του επιστημονικού και εκπαιδευτικού προσωπικού, της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του αποτελέσματος και των δυο, ως κριτήρια ποιότητας της εκπαίδευσης και ως φορέας παροχής εφοδίων απασχόλησης για το μέλλον. Η αναπόφευκτη στροφή της δημόσιας παιδείας προς την κατεύθυνση της ποιοτικής παροχής υπηρεσιών με γνώμονα το τελικό συμφέρον του αποδέκτη της υπηρεσίας, το μαθητή, της προσφέρει την ευκαιρία για άλλη μία φορά, να παραστεί στις διεθνείς εξελίξεις ως φάρος προόδου και καινοτομίας, ακόμα και εάν οι επιμέρους δράσεις αποτελούν σε πολλά εκπαιδευτικά συστήματα ανά την υφήλιο καθημερινές πρακτικές.

Η ουσιαστική διαφορά των συστημάτων αυτών με την προτεινόμενη καινοτόμο προσέγγιση είναι ότι η ξενόγλωσση παιδεία που προτείνεται μέσα από το ΕΠΣ-ΞΓ συνάδει με τα ευρήματα και τις διαπιστώσεις ερευνητικών αποτελεσμάτων αλλά και τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, όπως εξάλλου και οι αρχές της πιστοποίησης της γλωσσομάθειας μέσω του ΚΠγ. Έτσι διασφαλίζεται ένα πλαίσιο αναγνωρισμένης απόδειξης γλωσσικής επάρκειας μέσα σε αυστηρά προκαθορισμένα και σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποδεκτά όρια.

Η παρούσα εργασία προτείνει την εφαρμογή των προτάσεων του ΕΠΣ-ΞΓ σε ευρεία βάση για όλη την ξενόγλωσση εκπαιδευτική κοινότητα και υποστηρίζει με τον τρόπο αυτό τη διασύνδεση της υποχρεωτικής δημόσιας εκπαίδευσης με τη δυνατότητα πιστοποίησης της γλωσσομάθειας μέσα από κρατικό φορέα. Δημιουργούνται με τον τρόπο αυτό συνθήκες που αποδίδουν υπεραξία, κύρος και κέρδος τόσο στους τελικούς αποδέκτες της εκπαιδευτικής διαδικασίας όσο και στη διοργανώτρια αρχή.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Abu-Al-Aish, A., & Love, S. (2013). Factors Influencing Students' Acceptance of M-Learning: An Investigation in Higher Education. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 14(5), 82–106.
- Anderson, P. (2007). *What is Web 2.0? Ideas, technologies and implications for education* by. JISC Technology & Standards Watch (Vol. 1, pp. 1–64). Bristol, UK: JISC.

- Döring, N., & Kleeberg, N. (2006). Mobiles Lernen in der Schule. Entwicklungs- und Forschungsstand. *Unterrichtswissenschaft*, 34(1), 70–92.
- Fulton, K. (2011). Upside down and inside out: Flip Your Classroom to Improve Student Learning. *Learning & Leading with Technology*, 39(8), 12–17.
- Godwin-Jones, R. (2011). EMERGING TECHNOLOGIES MOBILE APPS FOR LANGUAGE LEARNING. *Language Learning and Technology*, 15(2), 2–11.
- Holmes, K. (2009). Planning to teach with digital tools: Introducing the interactive whiteboard to pre-service secondary mathematics teachers. *Australasian Journal of Educational Technology*, 25, 351–365.
- Redman, C., & Trapani, F. (2012). Experiencing New Technology: Exploring Pre-Service Teachers' Perceptions and Reflections upon the Affordances of Social Media. Στο *Australian Association for Research in Education* (pp. 1–12). Sydney: Joint AARE APERA International Conference.
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Ν.2740 / Φ.Ε.Κ. 186 / τ.Α / 16-9-1999: Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας και άλλες διατάξεις (1999). Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Ζέππος, Δ. (2013). Σχέδια Μαθημάτων στη Λογική της “Νέας Μάθησης.” Στο Β. Δενδρινού & Ε. Καραβά (Eds.), *Ξενογλώσση Εκπαίδευση για την Προώθηση της Πολυγλωσσίας στην Ελλάδα Σήμερα: Προσεγγίσεις και πρακτικές διδασκαλίας* (pp. 72–82). Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών - Κέντρο Έρευνας για τη Διδασκαλία και την Αξιολόγηση Γλωσσομάθειας.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2007). *Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών των Ξένων Γλωσσών (ΕΠΣ-ΕΓ)*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Απόφαση 104868/Γ2/13-09-2011: Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων των Α', Β' και Γ' τάξεων των Γυμνασίων για την πιλοτική εφαρμογή του Νέου Προγράμματος Σπουδών (2011).
- Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Απόφαση 113724/Γ2/03-10-2011: Έγκριση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την Πιλοτική τους Εφαρμογή του επιστημονικού πεδίου Ξένες Γλώσσες (2011).
- Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. ΠΔ 47/27-04-2012/Φ.Ε.Κ. 97 τ. Α': Αξιολόγηση των μαθητών των Α', Β' και Γ' τάξεων των Γυμνασίων για την πιλοτική εφαρμογή του Νέου Προγράμματος Σπουδών (2012). Αθήνα, Ελλάδα.

Αναφορές στο Διαδίκτυο

- Berrett, D. (2012). How “Flipping” the Classroom Can Improve the Traditional Lecture. *The Chronicle of Higher Education*, 1–15. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014, από <http://chronicle.com/article/How-Flipping-the-Classroom/130857/>.
- Churches, A. (2009). Bloom's Digital Taxonomy. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014, από doi:10.1093/jnci/djs076.

- Europäische Kommission. (n.d.). Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: Lernen, lehren, beurteilen. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014, από <http://www.goethe.de/z/50/commeuro/i8.htm>.
- Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen - Kurzinformationen. (2004). In *BVA - ZfA*. BVA - ZfA. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014, από http://www1.fh-koeln.de/imperia/md/content/ss2011/Anmeldeformulare/ger_kurzinfo.pdf.
- Goethe Institut. (n.d.). Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen. Ανακτήθηκε τον Οκτώβρη 2014, από <http://www.goethe.de/z/50/commeuro/303.htm>.
- O'Reilly, T. (2006). Web 2.0 Compact Definition: Trying Again. *Radar*. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014, από <http://radar.oreilly.com/2006/12/web-20-compact-definition-tryi.html>.
- ΔιαΠΕΓ - ΕΚΠΑ. (2012). Δείκτες Επικοινωνιακής Επάρκειας Κατανόησης και Παραγωγής Γραπτού και Προφορικού Λόγου Β 1 / Β 2. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014, από http://rcel.enl.uoa.gr/kpgeschool/images/pdf_files/deiktes/deiktesB.pdf.
- http://rcel.enl.uoa.gr/kpg/gr_exam_specif.htm. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- <http://rcel.enl.uoa.gr/kpgeschool/goneis>. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- <http://rcel.enl.uoa.gr/xenesglosses/efarmogh.htm>. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- http://rcel.enl.uoa.gr/xenesglosses/guide_kef1.htm. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- http://rcel.enl.uoa.gr/xenesglosses/guide_kef3.htm. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- http://rcel.enl.uoa.gr/xenesglosses/guide_kef6.htm. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- <http://rcel.enl.uoa.gr/xenesglosses/stoxoi.htm>. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- <http://rcel.enl.uoa.gr/xenesglosses/themata/index.html>. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- <http://www.education.vic.gov.au/languagesonline/>. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014.
- <http://www.edmodo.com>
- <http://www.prezi.com>
- <http://www.socrative.com/teacher>
- Συμβούλιο για την Πολιτιστική Συνεργασία Επιτροπή Παιδείας Τμήμα Σύγχρονων Γλωσσών. (n.d.). *Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο αναφοράς για τη γλώσσα : εκμάθηση , διδασκαλία , αξιολόγηση Περιεχόμενα*. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014, από http://www.pischools.gr/lessons/english/pdf/cef_gr.pdf
- Τσιτούρα, Β. (2011). Ενημερωτικές συναντήσεις με θέμα: Μάθηση μέσω Σχεδιασμού, μια προσέγγιση σχεδιασμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας στο Νέο Σχολείο. *Προσωπικό Ιστολόγιο - Βασιλική Τσιτούρα*. Ανακτήθηκε το Δεκέμβρη 2014, από <http://vtsitoura.blogspot.gr/2011/12/blog-post.html>.